

รายการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ได้รับการขึ้นบัญชี
ได้แก่ “ดอนปู่ตา” จำนวน ๕ ข้อมูล

สารบัญ

รายการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม “ดอนปู่ตา”

หน้า

๑. สารสำคัญของรายการได้แก่ความหมายประวัติความเป็นมา ขั้นตอนหรือคุณลักษณะที่โดดเด่น ของรายการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม	๑
๒. กิจกรรมส่งเสริมรักษาที่ได้ดำเนินการและสถานการณ์ปัจจุบันที่ดำรงอยู่จำนวนไม่น้อยกว่า ๕ แห่ง ในระยะ ๓ ปีที่ผ่านมา	
จังหวัดขอนแก่น	๒
จังหวัดชัยภูมิ	๕
จังหวัดนครราชสีมา	๙
จังหวัดศรีสะเกษ	๑๙
จังหวัดสกลนคร	๒๗

ความเป็นมา

ดอนปู่ตา เป็นบริเวณป่าที่ตอนนี้น้ำท่วมไม่ถึง ทุกหมู่บ้านของชาวอีสานต้องมี “ดอนปู่ตา” เป็นที่ประทับของผีปู่ตาหรือผีอารักษ์ของหมู่บ้าน ชาวบ้านเชื่อว่าดอนปู่ตาเป็นบริเวณพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์จึงไม่กล้าตัดฟันต้นไม้ในบริเวณนั้น และไม่กล้าจับสัตว์ต่างๆ ที่มีในดอนปู่ตามากินเป็นอาหาร

ภายในป่าดอนปู่ตา มีการสร้างหอพ่อปู่และแม่ย่าไว้กราบไหว้ โดยปกติชาวบ้านจะประกอบพิธีเลี้ยงผีปู่ตาในวันพุธก่อนเพลซึ่งเป็นการเซ่นไหว้ประจำสัปดาห์ และในรอบปีจะมีการเซ่นไหว้ครั้งใหญ่หนึ่งครั้งซึ่งมักจะทำในเดือน ๖ ก่อนจะลงทำนา ในบางพื้นที่จะมีการเลี้ยงผี ๒ ครั้งต่อปีคือในเดือน ๓ และเดือน ๖ แต่ในปัจจุบันส่วนใหญ่เหลือการเลี้ยงผีปู่ตาเฉพาะในช่วงเดือน ๖ โดยจะมีของเซ่นไหว้ดังนี้ เหล้าหนึ่งไห ไก่หนึ่งตัว สำหรับหวานสีสำหรับหมากหนึ่งคำและบุหรี่หนึ่งมวน และมี “เต้าจ้ำ” หรือ “ชะจ้ำ” เป็นผู้ทำหน้าที่ติดต่อเจรจากับผีปู่ตาและเป็นผู้กล่าวนำและกล่าวแทนชาวบ้านในพิธีเซ่นไหว้

ภูมิปัญญาของการมีป่าดอนปู่ตาและการเลี้ยงผีปู่ตา มีหลักการที่สำคัญ ๒ ประการคือ

๑) พื้นที่ของป่าดอนปู่ตาเป็นพื้นที่อนุรักษ์ของหมู่บ้านเพราะมีความเชื่อและตั้งเป็นกฎรวมกันว่า เป็นบริเวณที่ห้ามตัดต้นไม้เก็บหาเห็ดและห้ามล่าสัตว์ จึงทำให้พืชและสัตว์มีพื้นที่ปลอดภัยได้อาศัยอยู่เพื่อการแพร่พันธุ์ไปยังพื้นที่อื่นๆ ต่อไป นักวิจัยได้พบว่าป่าดอนปู่ตาในภาคอีสานมีพื้นที่เฉลี่ย ๕๐ ไร่ แต่มีดัชนีความหลากหลายชนิดของพรรณพืชและสัตว์เคียงได้กับป่าทำเลขนาต ๑,๐๐๐ ไร่

๒) พิธีเลี้ยงปู่ตาสามารถใช้ตรวจสอบคุณภาพสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้านได้ เนื่องจากในการประกอบพิธีกรรมจะมีการเอาไก่ที่เลี้ยงไว้ในบ้านหรือตามนา ๑ ตัว มาสังเวยให้กับผีปู่ตา ในพิธีจะมีการเสี่ยงทายคางไก่ โดยเม้าจ้ำจะถอดเอาขากระดูกกลางของไก่ซึ่งเป็นกระดูกอ่อนออกมาดูรูปร่าง ถ้าคางไก่สวยคือมีรูปร่างดีไม่บิดเบี้ยว ผิวของกระดูกเรียบไม่ขรุขระ แสดงว่าข้าวปลาอาหารจะสมบูรณ์ แต่ถ้ารูปร่างไม่ดีแสดงว่าข้าวจะยากหามาจะแพง ในเชิงวิทยาศาสตร์สามารถอธิบายได้ว่าเนื่องจากไก่บ้านเป็นไก่ที่หากินอยู่กับสิ่งแวดล้อมในบ้านหรือในไร่นา ถ้าอาหารอุดมสมบูรณ์กระดูกอ่อนที่คางไก่อีกจะสมบูรณ์ แต่ถ้าอาหารของไก่ขาดแคลนการเจริญของคางไก่อีกจะไม่สมบูรณ์ ชาวบ้านต้องเตรียมตัวรับกับวิกฤติที่จะเกิดขึ้นหรือเร่งปรับสภาพแวดล้อมให้อยู่ในสภาวะสมดุลมากยิ่งขึ้น

ป่าดอนปู่ตาและพิธีกรรมความเชื่อที่เกี่ยวข้องนับเป็นภูมิปัญญาในการรักษาความสมดุลของทรัพยากรป่าไม้ และแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของระบบความเชื่อของชุมชนกับสิ่งแวดล้อม

: ดอนปู่ตา ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของประจำชาติประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๕

จังหวัดขอนแก่น

ปี พ.ศ. ๒๕๖๑ ชุมชนคุณธรรมฯ วัดท่าประชุม ตำบลหนองบัว อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น

ชุมชนคุณธรรมฯ วัดท่าประชุม ตำบลหนองบัว อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น

ลักษณะกิจกรรม/การบันทึกองค์ความรู้

ชุมชนคุณธรรมฯ วัดท่าประชุม จัดกิจกรรมบุญเบิกบ้าน และเลี้ยงผีปูด้า มีผู้เข้าร่วม จำนวนประมาณ ๑๐๐ รูป/คน สำหรับ "บุญเบิกบ้านและเลี้ยงผีปูด้า" นี้ เป็นประเพณีที่ชาวบ้านในท้องถิ่นภาคอีสานเชื่อกันว่า "ผีปูด้า" เป็นผีของบรรพชนหรือวิญญาณของบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว แต่ยังมีความรักความผูกพันเป็นห่วงบุตรหลานอยู่ จึงยังอยู่คอยเฝ้าดูแลรักษาคุ่มครอง ป้องกันภัยร้ายทั้งปวงที่จะเกิดขึ้นแก่บุตรหลานในชุมชนของตนเอง หมู่บ้านแต่ละแห่งจึงสร้างศาลเจ้าหรือศาลปูด้าไว้ที่ป่าหัวบ้าน หรือท้ายบ้านไว้สำหรับให้ผีปูด้าอาศัย โดยเมื่อครบกำหนด ๑ ปี ชาวบ้านหรือชุมชนจะจัดพิธีกรรมเลี้ยงผีปูด้า ๑-๒ ครั้ง เป็นการตอบแทนผีปูด้าที่คอยปกป้องคุ้มครองตลอดมา

ปี พ.ศ. ๒๕๖๓ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ตีพิมพ์ในวารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ เมษายน-มิถุนายน ๒๕๖๓

ลักษณะกิจกรรม/การบันทึกองค์ความรู้

การทำงานวิจัย เรื่อง การวิเคราะห์ความเชื่อในการอนุรักษ์ป่าชุมชนของคนอีสานโดยผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จรัส ลีกา หัวหน้าทีมวิจัย ตีพิมพ์ในวารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ เมษายน - มิถุนายน ๒๕๖๓

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

๑) ศึกษาสภาพปัญหาในการอนุรักษ์ป่าชุมชนของคนอีสาน

๒) ศึกษาทัศนคติความเชื่อของคนอีสานในการอนุรักษ์ป่าชุมชน และวิเคราะห์ทัศนคติความเชื่อในการอนุรักษ์ป่าชุมชนของคนอีสาน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัยพบว่า

๑) มีการบุกรุกตัดต้นไม้ทำให้ป่าชุมชนเสื่อมโทรมลง การเพิ่มขึ้นของประชากร การขยายชุมชน การก่อสร้างสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ รวมถึงคนในชุมชนขาดความเกรงกลัวต่ออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์

๒) คนอีสานมีความเชื่อต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ในป่าได้แก่รุกขเทวดา ผีนางไม้ต่าง ๆ ได้มีการบูชาเพื่อแสดงความกตัญญูต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์จนกลายเป็นประเพณีที่ดีที่แฝงไว้ด้วยแนวคิดทางปรัชญา

๓) ความเชื่อทำให้เกิดวิธีปฏิบัติที่ต้งามผ่านพิธีกรรมอย่างเหมาะสมและมีการประยุกต์พิธีกรรมให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตในปัจจุบัน

การวิเคราะห์ทัศนคติความเชื่อในการอนุรักษ์ป่าชุมชนของคนอีสาน AN ANALYSIS A BELIEFS IN COMMUNITY FOREST CONSERVATION OF NORTHEAST (I-SAN) PERSON

จรัส ลีกา¹,

พระมหาดาวสยาม วชิรปัญโญ², พระมหาพน กตสารโร³,

พระมหาจรรณ กิตติปัญโญ⁴ และ พระนรินทร์ สิลเตโช⁵,

Jaras Leeka¹,

Phramaha Daosayam Vajirapanyo², Phramaha Paphon Katsaro³,

Phramaha Jaroon Kittipanyo⁴ and Phra Narin Silatejo⁵

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น^{1,2,3,4}

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด⁵

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Khonkaen Campus, Thailand^{2,3,4}

Mahamakut Buddhist University Roi Et Campus, Thailand⁵

Corresponding Author, E-mail: jarasleeka@gmail.com

ปี พ.ศ. ๒๕๖๔ ชุมชนคุณธรรมบ้านโนนตุ่น ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

วันที่ ๒๓ เม.ย. ๒๕๖๔ ณ ดอนปู่ตา บ้านโนนตุ่น ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ลักษณะกิจกรรม/การบันทึกองค์ความรู้

เฟสบุ๊คเพจ Backpack Journalist มาถ่ายทำคลิปลงยูทิวทวิตเตอร์ ตอน ความเชื่ออนุรักษ์ผืนป่าดอนปู่ตา ความเชื่อพิทักษ์ป่า โดย อนุช ฤทธิวิทย์ บุตรอินทร์ รับชม Backpack Journalist ทุกวันศุกร์ เวลา ๑๓.๓๐-๑๔.๐๐ น. ทาง ThaiPBS

ดอนปู่ตาเป็นบริเวณป่าที่ดอนที่น้ำท่วมไม่ถึง ทุกหมู่บ้านของชาวอีสานต้องมี ดอนปู่ตา เป็นที่ประทับของผีปู่ตาหรือผีอารักษ์ของหมู่บ้าน ชาวบ้านเชื่อว่าดอนปู่ตาเป็นบริเวณพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ จึงไม่กล้าตัดฟันต้นไม้ในบริเวณนั้น และไม่กล้าจับสัตว์ต่างๆ ที่มีในดอนปู่ตามากินเป็นอาหาร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จรัส ลีลา คือหัวหน้าทีมวิจัย การวิเคราะห์ความเชื่อในการอนุรักษ์ป่าชุมชนของคณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ให้ข้อมูลว่า ภายในป่าดอนปู่ตามีการสร้างหอพ่อปู่และแม่ย่าไว้กราบไหว้ โดยปกติชาวบ้านจะประกอบพิธีเลี้ยงผีปู่ตาในทุกวันพุธก่อนเพล ซึ่งเป็นการเซ่นไหว้ประจำสัปดาห์และในรอบปีจะมีการเซ่นไหว้ใหญ่ครั้งหนึ่ง ซึ่งมักจะทำในเดือน ๖ ก่อนจะลงทำนา โดยจะมีของเซ่นไหว้คือ เหล้าหนึ่งไห ไก่หนึ่งตัว สำหรับหวานสีสำหรับหมากหนึ่งคำ และบุหรี่หนึ่งมวนและมี “เต้าจ้ำ” หรือ “ชะจ้ำ” เป็นผู้ที่ทำหน้าที่ติดต่อเจรจากับผีปู่ตา เป็นผู้กล่าวนำและกล่าวแทนชาวบ้านในพิธีเซ่นไหว้

Backpack Journalist | the playlist ความเชื่อ
19 April 2021 · ๑๕
ดอนปู่ตาเป็นบริเวณป่าที่ดอนที่น้ำท่วมไม่ถึง ทุกหมู่บ้านของชาวอีสานต้องมี ดอนปู่ตา เป็นที่ประทับของผีปู่ตาหรือผีอารักษ์ของหมู่บ้าน ชาวบ้านเชื่อว่าดอนปู่ตาเป็นบริเวณพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ จึงไม่กล้าตัดฟันต้นไม้ในบริเวณนั้น และไม่กล้าจับสัตว์ต่างๆ ที่มีในดอนปู่ตามากินเป็นอาหาร

Backpack Journalist | the playlist ความเชื่อ
19 April 2021 · ๑๕
ดอนปู่ตาเป็นบริเวณป่าที่ดอนที่น้ำท่วมไม่ถึง ทุกหมู่บ้านของชาวอีสานต้องมี ดอนปู่ตา เป็นที่ประทับของผีปู่ตาหรือผีอารักษ์ของหมู่บ้าน ชาวบ้านเชื่อว่าดอนปู่ตาเป็นบริเวณพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ จึงไม่กล้าตัดฟันต้นไม้ในบริเวณนั้น และไม่กล้าจับสัตว์ต่างๆ ที่มีในดอนปู่ตามากินเป็นอาหาร

ผลกระทบที่ได้รับจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่าง ปี ๒๕๖๓ ถึงปัจจุบัน

- ในช่วง ๒ ปีที่ผ่านมาเกิดสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ ส่งผลให้การทำกิจกรรมบวงสรวงลดน้อยลง

จังหวัดชัยภูมิ

เทศบาลตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ

จัดกิจกรรมในวันขึ้นปีใหม่ จัดขึ้นในช่วงเดือน ๖ ของทุกปี ณ ศาลเจ้าพ่อดอนแก้ว บ้านส้มโฮง หมู่ที่ ๑๓ ต.บ้านเขว้า อ.บ้านเขว้า จ.ชัยภูมิ

ลักษณะกิจกรรม/การบันทึกองค์ความรู้

ศาลเจ้าพ่อดอนแก้ว ตั้งอยู่บริเวณที่ดอนที่น้ำท่วมไม่ถึง เป็นที่ประทับของผีปู่ตาผีอารักษ์ของหมู่บ้าน เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านเคารพนับถือกราบไหว้ ในหัวงของวันขึ้นปีใหม่ และเดือน ๖ ของทุกปี ชาวบ้านจะร่วมกันมาประกอบพิธีไหว้ศาลปู่ตา โดยเมื่อถึงเวลา “เฒ่าจ้ำ” ผู้ประกอบพิธีและผู้ที่ทำหน้าที่ติดต่อเจรจากับผีปู่ตาจะประกาศให้ลูกบ้านเตรียมข้าวปลาอาหาร เหล้า ไก่ต้ม อาหารคาวหวาน และเอาหญ้าคามัดแทนวัว ควาย เป็ด ไก่ และคนให้ครบตามจำนวนของแต่ละครอบครัว โดยนำไปรวมกันบริเวณพิธีที่ ศาลตาปู่ จากนั้นเฒ่าจ้ำก็จะเป็นผู้นำประกอบพิธีเสี่ยงทาย ดิน ฟ้า อากาศ รวมทั้งเหตุเภทภัยที่อาจ เกิดขึ้นกับหมู่บ้าน หลังเสร็จพิธีดังกล่าว ชาวบ้านก็จะแบ่งข้าวปลาอาหารไปกินเพื่อเป็นสิริมงคล

ผลกระทบที่ได้รับจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่าง ปี ๒๕๖๓ ถึงปัจจุบัน

- เกิดจากเทคโนโลยีที่เข้ามาเป็นปัจจัยที่สำคัญทำให้ชาวบ้านหรือคนรุ่นหลังไม่ค่อยสนใจกิจกรรมหรือพิธีกรรมไหว้ศาลตาปู่ มากเหมือนในอดีต แต่ในปัจจุบันก็ยังคงมีชาวบ้านจำนวนหนึ่งโดยเฉพาะผู้สูงอายุ ที่ยังเห็นความสำคัญและสืบสานพิธีกรรมนี้มาจนถึงปัจจุบัน
- เนื่องจากปัจจุบันเกิดการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-๒๐๑๙) ส่งผลให้การจัดกิจกรรมมีข้อจำกัดในการดำเนินการ โดยมีการกำหนดจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมให้มีความเหมาะสมกับพื้นที่จัดกิจกรรม ทำให้ผู้คนที่ห่างหายจากกิจกรรมนี้

องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเจียง อำเภอกักตี่ชุมพล จังหวัดชัยภูมิ

จัดขึ้นในช่วงเดือน ๖ ข้างขึ้น ของทุกปี ณ บริเวณศาลาหมู่บ้านโนนศิลาทอง ตำบลบ้านเจียง อำเภอกักตี่ชุมพล จังหวัดชัยภูมิ

ลักษณะกิจกรรม/การบันทึกองค์ความรู้

ศาลาหมู่บ้านโนนศิลาทองเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านเคารพนับถือ โดยปกติชาวบ้านจะประกอบพิธีเลี้ยงผีปู่ตาในเดือน ๖ ข้างขึ้นของทุกปี โดยเมื่อถึงวันเลี้ยงปู่ตา ในตอนเช้าชาวบ้านจะร่วมกันบูรณะศาลาปู่ตาให้เป็นระเบียบ เช่น ช่วยกันถางหญ้าจัดแทนบูชา เปลี่ยนเครื่องนุ่งห่ม หรืออาจจะซ่อมแซมหอปู่ตา ให้ดีกว่าเดิม โดยการเปลี่ยนเสามุงสังกะสีใหม่ และทาสีใหม่ เป็นต้น และจัดหาเครื่องเซ่นไหว้ปู่ตา ประกอบด้วย น้ำหอม ดอกไม้ ธูปเทียน เหล้าโรง ไก่ต้ม ไข่ต้ม โดยจะมี “พ่อจ้ำหรือแม่จ้ำ” นำประกอบพิธี และทำหน้าที่ติดต่อเจรจากับผีปู่ตาแทนชาวบ้านในพิธี

ผลกระทบที่ได้รับจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่าง ปี ๒๕๖๓ ถึงปัจจุบัน

- เกิดจากเทคโนโลยีที่เข้ามาเป็นปัจจัยที่สำคัญทำให้ชาวบ้านหรือคนรุ่นหลังไม่ค่อยสนใจกิจกรรมหรือพิธีกรรมไหว้ศาลาปู่ตาเหมือนในอดีต แต่ในปัจจุบันก็ยังคงมีชาวบ้านจำนวนหนึ่งโดยเฉพาะผู้สูงอายุ ที่ยังเห็นความสำคัญและสืบสานพิธีกรรมนี้มาจนถึงปัจจุบัน

เทศบาลตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ

จัดกิจกรรมในช่วงเดือน ๖ ของทุกปี ณ ศาลเจ้าพ่อขุนด่าน บ้านเขว้า หมู่ที่ ๑๔ ต.บ้านเขว้า อ.บ้านเขว้า จ.ชัยภูมิ

ลักษณะกิจกรรม/การบันทึกองค์ความรู้

ศาลเจ้าพ่อขุนด่าน เป็นศาลปู่ตา ที่ตั้งอยู่บริเวณสามแยกบ้านเขว้า ถนนชัยภูมิ - นครสวรรค์ เป็นศาลที่ชาวบ้านเขว้า และประชาชนที่ผ่านไปผ่านมา เคารพนับถือ กราบไหว้ ระหว่างการสัญจรไปมา โดยปกติชาวบ้านเขว้าจะประกอบพิธีเลี้ยงผีปู่ตาในช่วงเดือน ๓ และเดือน ๖ โดยจะมีของเซ่นไหว้ ดังนี้ เหล้า ไก่ต้ม หัวหมู สำหรับควาหวาน หมาก พลู บุหรี่ ผลไม้ต่างๆ เป็นต้น โดยจะมีเฒ่าจ๋าเป็นผู้ทำหน้าที่ติดต่อเจรจากับ ผีปู่ตาและเป็นผู้กล่าวนำและกล่าวแทนชาวบ้านในพิธีเซ่นไหว้

ผลกระทบที่ได้รับจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่าง ปี ๒๕๖๓ ถึงปัจจุบัน

- เกิดจากเทคโนโลยีที่เข้ามาเป็นปัจจัยที่สำคัญทำให้ชาวบ้านหรือคนรุ่นหลังไม่ค่อยสนใจกิจกรรมหรือพิธีกรรมไหว้ศาลตาปู่ตามากเหมือนในอดีต แต่ในปัจจุบันก็ยังคงมีชาวบ้านจำนวนหนึ่งโดยเฉพาะผู้สูงอายุที่ยังเห็นความสำคัญและสืบสานพิธีกรรมนี้มาจนถึงปัจจุบัน

- เนื่องจากปัจจุบันเกิดการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-๒๐๑๙) ส่งผลให้การจัดกิจกรรมมีข้อจำกัดในการดำเนินการ โดยมีการกำหนดจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม ให้มีความเหมาะสมกับพื้นที่จัดกิจกรรม ทำให้ผู้คนห่างหายจากกิจกรรมนี้

องค์การบริหารส่วนตำบลลุดชุมแสง ตำบลลุดชุมแสง อำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

จัดขึ้นในวันขึ้น ๑ - ๓ ค่ำ เดือน ๓ ของทุกปี ณ ศาลปู่ดั่งแม่ย่าดี วัดชัยภูมิพิทักษ์ผาเก็ง บ้านนาคานหัก ตำบลลุดชุมแสง อำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

ลักษณะกิจกรรม/การบันทึกองค์ความรู้

ศาลปู่ดั่ง แม่ย่าดี เป็นศาลปู่ตา ที่ตั้งอยู่บริเวณหน้าวัดชัยภูมิพิทักษ์ผาเก็ง ถนนชัยภูมิ - นองบัวแดง เป็นศาลที่ชาวจังหวัดชัยภูมิ และประชาชนที่ผ่านไปผ่านมาเคารพนับถือกราบไหว้ระหว่างการเดินทางสัญจรไปมาโดยปกติ ชาวบ้านบริเวณใกล้เคียงที่ตั้งศาล และผู้ที่เคารพนับถือ จะร่วมกันประกอบพิธีเลี้ยงศาลปู่ตาในช่วงเดือน ๓ โดยชาวบ้านจะนำเครื่องสักการะ เช่น หัวหมู เป็ด ไก่ ดอกไม้ธูปเทียน พานบายศรี ไปกราบไหว้ปู่ดั่งย่าดี ในงานยังมี รำแคน และมีแม่หมอกล่าวนำคำไหว้บูชา และเป็นตัวแทนขอพรให้ลูกหลานอยู่เย็นเป็นสุข ไม่เจ็บไข้

ผลกระทบที่ได้รับจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่าง ปี ๒๕๖๓ ถึงปัจจุบัน

- เนื่องจากปัจจุบันเกิดการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-๒๐๑๙) ส่งผลให้การจัดกิจกรรมมีข้อจำกัดในการดำเนินการ โดยมีการกำหนดจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม ให้มีความเหมาะสมกับพื้นที่จัดกิจกรรม ทำให้ผู้คนห่างหายจากกิจกรรมนี้

จังหวัดนครราชสีมา

บ้านขามทะเลสอ หมู่ที่ ๑ ตำบลขามทะเลสอ อำเภอขามทะเลสอ จังหวัดนครราชสีมา

จัดขึ้นในทุกๆ เดือนเมษายน ของทุกปี

ลักษณะกิจกรรม/การบันทึกองค์ความรู้

ชาวบ้านจะร่วมกันนำหัวหมู ไก่ต้ม เหล้าขาว ไปไหว้สักการะให้ชาวบ้านอยู่เย็นเป็นสุขและปกป้องรักษาหมู่บ้านให้รอดพ้นจากอันตราย

บ้านพันดุง หมู่ที่ ๑ ตำบลพันดุง อำเภอขามทะเลสอ จังหวัดนครราชสีมา

จัดในวันขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๖ ของทุกปี

ลักษณะกิจกรรม/การบันทึกองค์ความรู้

ชาวบ้านเชื่อว่าถ้ามีการเลี้ยงศาลตาปู่บ้านทุกปีจะทำให้ชาวบ้านอยู่เย็นเป็นสุข และปกป้องรักษาให้หมู่บ้านรอดพ้นจากอันตรายทั้งปวง

บ้านขามทะเลสอ หมู่ที่ ๑ ตำบลขามทะเลสอ อำเภอบางบาล จังหวัดนครราชสีมา

จัดขึ้นในทุกๆ เดือนเมษายน ของทุกปี

ลักษณะกิจกรรม/การบันทึกองค์ความรู้

ชาวบ้านจะร่วมกันนำหัวหมู ไก่ต้ม เหล้าขาว ไปไหว้สักการะให้ชาวบ้านอยู่เย็นเป็นสุขและปกป้องรักษาหมู่บ้านให้รอดพ้นจากอันตราย

บ้านคูเมือง หมู่ที่ ๒ ตำบลเมืองเกษตร อำเภอบางบาล จังหวัดนครราชสีมา

จัดในวันขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๖ ของทุกปี

ลักษณะกิจกรรม/การบันทึกองค์ความรู้

ชาวบ้านจะนำเครื่องเซ่นไหว้เพื่อสักการะบนบานให้ได้ในสิ่งที่ตนและครอบครัวปรารถนา

บ้านคูขาด หมู่ที่ ๓ ตำบลคูขาด อำเภอกง จังหวัดนครราชสีมา

จัดขึ้นในทุกๆเดือนเมษายน ของทุกปี

ลักษณะกิจกรรม/การบันทึกองค์ความรู้

ชาวบ้านจะร่วมกันนำหัวหมู ไก่ต้ม เหล้าขาว ไปไหว้สักการะให้ชาวบ้านอยู่เย็นเป็นสุขและปกป้องรักษาหมู่บ้านให้รอดพ้นจากอันตราย

บ้านมะขามเฒ่า หมู่ที่ ๔ ตำบลบ้านใหม่ อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา

จัดขึ้นในทุกๆ เดือนเมษายน ของทุกปี

ลักษณะกิจกรรม/การบันทึกองค์ความรู้

ชาวบ้านจะร่วมกันนำหัวหมู ไก่ต้ม เหล้าขาว ไปไหว้สักการะเพื่อให้ได้ในสิ่งที่ตนเองและครอบครัวปรารถนา

บ้านหนองบัวศาลา หมู่ที่ ๔ ตำบลหนองบัวศาลา อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา

จัดขึ้นในทุกๆเดือนเมษายน ของทุกปี

ลักษณะกิจกรรม/การบันทึกองค์ความรู้

ชาวบ้านจะร่วมกันนำหัวหมู ไก่ต้ม เหล้าขาว ไปไหว้สักการะให้ชาวบ้านอยู่เย็นเป็นสุขและปกป้องรักษาหมู่บ้านให้รอดพ้นจากอันตราย

บ้านภูเขาลาด หมู่ที่ ๕ ตำบลบ้านใหม่ อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา

จัดขึ้นในทุกๆเดือนเมษายน ของทุกปี

ลักษณะกิจกรรม/การบันทึกองค์ความรู้

ชาวบ้านจะร่วมกันนำหัวหมู ไก่ต้ม เหล้าขาว ไปไหว้สักการะให้ชาวบ้านอยู่เย็นเป็นสุขและปกป้องรักษาหมู่บ้านให้รอดพ้นจากอันตราย

บ้านบุตาโฮ หมู่ที่ ๖ ตำบลบ้านใหม่ อำเภอบรรพบุรี จังหวัดนครราชสีมา

ไม่มีกำหนดวัน/เดือนที่แน่นอน

ลักษณะกิจกรรม/การบันทึกองค์ความรู้

ชาวบ้านทำบุญเลี้ยงศาลตาปู่ทุกปีเพราะความเชื่อความศรัทธาของชาวบ้าน

บ้านโสกสนวน หมู่ที่ ๗ ตำบลสีสุก อำเภอแก้งสนามนาง จังหวัดนครราชสีมา

จัดขึ้นในทุกๆ เดือนเมษายน ของทุกปี

ลักษณะกิจกรรม/การบันทึกองค์ความรู้

ชาวบ้านจะร่วมกันนำหัวหมู ไก่ต้ม เหล้าขาว ไปไหว้สักการะให้ชาวบ้านอยู่เย็นเป็นสุขและปกป้องรักษาหมู่บ้านให้รอดพ้นจากอันตราย โดยจะมีขบวนแห่จากกลางหมู่บ้านไปยังศาลตาปู่ที่อยู่ปากทางเข้าหมู่บ้าน

บ้านหินมงคล หมู่ที่ ๘ ตำบลสีสุก อำเภोजักราช จังหวัดนครราชสีมา

จัดในวันขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๓ ของทุกปี

ลักษณะกิจกรรม/การบันทึกองค์ความรู้

ชาวบ้านมีการนำเครื่องเซ่นไหว้ ได้แก่ เหล้าขาว ไก่ หัวหมู เลี้ยงศาลตาปู่ทุกปี และทำการบวงสรวง

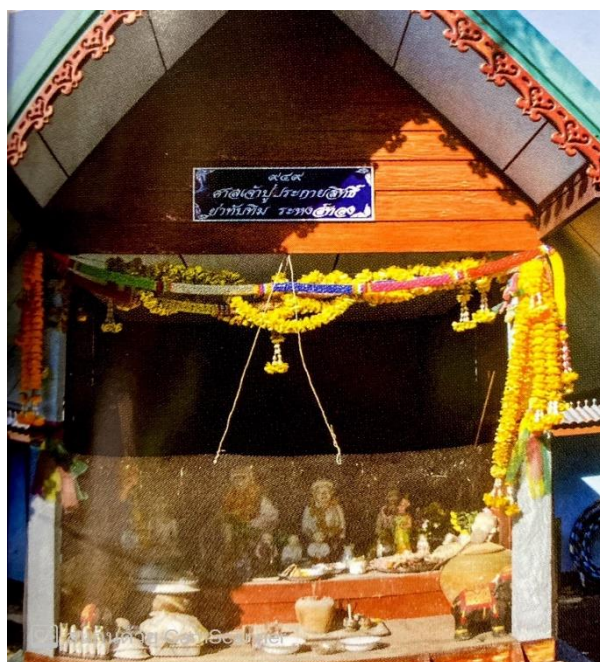

บ้านปรางค์ หมู่ที่ ๙ ตำบลพลับพลา อำเภोजักราช จังหวัดนครราชสีมา

จัดขึ้นในวันสงกรานต์ของทุกปี

ลักษณะกิจกรรม/การบันทึกองค์ความรู้

ชาวบ้านจะร่วมกันนำหัวหมู ไก่ต้ม เหล้าขาว ไปไหว้สักการะให้ชาวบ้านอยู่เย็นเป็นสุขและปกป้องรักษาหมู่บ้านให้รอดพ้นจากอันตราย

บ้านบึงทับปรายค์ หมู่ที่ ๑๐ ตำบลโชคชัย อำเภอโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา

จัดขึ้นในวันสงกรานต์ของทุกปี

ลักษณะกิจกรรม/การบันทึกองค์ความรู้

ชาวบ้านจะร่วมกันนำหัวหมู ไก่ต้ม เหล้าขาว ไปไหว้สักการะให้ชาวบ้านอยู่เย็นเป็นสุขและปกป้องรักษาหมู่บ้านให้รอดพ้นจากอันตราย

บ้านบัลลังก์ หมู่ที่ ๑๑ ตำบลบัลลังก์ อำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา

จัดขึ้นในช่วงเดือน ๖ ของทุกปี

ลักษณะกิจกรรม/การบันทึกองค์ความรู้

ชาวบ้านมีความศรัทธาและนับถือสักการะให้บารมีของศาลตาปู่คุ้มครอง และเป็นที่พักทางใจให้กับคนในหมู่บ้าน

บ้านตะเคียนเหนือ หมู่ที่ ๑๒ ตำบลตะเคียน อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา

จัดขึ้นระหว่างเดือน ๓ ถึงเดือน ๖ ของทุกปี

ลักษณะกิจกรรม/การบันทึกองค์ความรู้

ในพิธีจะมีการเข้าทรงโดยคนที่ทรงจะเป็นคนรุ่นใหม่ที่สืบทอดจากปู่ ย่าตายาย พร้อมกับมีเครื่องเซ่นไหว้ อาหารคาวหวาน

บ้านโนนทอง หมู่ที่ ๑๓ ตำบลพังเทียม อำเภอพระทองคำ จังหวัดนครราชสีมา

จัดขึ้นในวัน ๖ ค่ำ เดือน ๖ ของทุกปี

ลักษณะกิจกรรม/การบันทึกองค์ความรู้

ในการประกอบพิธีมีการนำหัวหมูหรือเครื่องเซ่นไหว้มาถวาย รวมถึงการประทับทรงเพื่อเสี่ยงทาย

บ้านหนองตาโล หมู่ที่ ๑๔ ตำบลโนนแดง อำเภอโนนแดง จังหวัดนครราชสีมา

จัดขึ้นในช่วงเดือน ๖ ของทุกปี

ลักษณะกิจกรรม/การบันทึกองค์ความรู้

ชาวบ้านมีความศรัทธาและนับถือ เป็นที่พึ่งทางใจให้กับคนในหมู่บ้าน

บ้านหนองโคบาล หมู่ที่ ๑๕ ตำบลบึงพะไล อำเภอแก้งสนามนาง จังหวัดนครราชสีมา

จัดขึ้นช่วงวันพระ ๑๕ ค่ำเดือน ๖ หลังจากผ่านเทศกาลสงกรานต์

ลักษณะกิจกรรม/การบันทึกองค์ความรู้

ชาวบ้านจะมีการถวายเครื่องเซ่นสังเวย และการจุดบั้งไฟบวงสรวงและประกอบพิธีเรียกฟ้าเรียกฝน โดยมีบั้งไฟที่นำมาจุดเพื่อบวงสรวงศาลปู่ตาอีกด้วย

บ้านฝายมอญ หมู่ที่ ๑๖ ตำบลหนองสาหร่าย อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา

จัดขึ้นในวัน ๖ ค่ำ เดือน ๖ ของทุกปี

ลักษณะกิจกรรม/การบันทึกองค์ความรู้

ชาวบ้านจัดการประกอบพิธีโดยมีผู้อาวุโสของชุมชนเป็นผู้นำการประกอบพิธี มีการรำและตีโทนถวายรวมถึงการประทับทรงเพื่อเสี่ยงทาย

ผลกระทบที่ได้รับจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่าง ปี ๒๕๖๓ ถึงปัจจุบัน

- ผลกระทบจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ (COVID-๑๙)
- ผลกระทบจากสถานการณ์อุทกภัย

จังหวัดศรีสะเกษ

ความเป็นมา (ภูมิหลัง/ความเชื่อ)

สังคมอีสานเป็นชุมชนเกษตรกรรมที่ดำรงอยู่ด้วยความผูกพันและเกื้อกูลของธรรมชาติ ความไม่แน่นอนเหนือการควบคุมของธรรมชาติทำให้ผู้คนเชื่อถือในเรื่องสิ่งลี้ลับ ทั้งผีนางไม้ เทวดาอารักษ์ และผีบรรพบุรุษอย่างเคร่งครัด เพื่อเป็นที่พึ่งทางจิตใจสร้างขวัญและกำลังใจ ผีผู้ให้คนที่ชาวอีสานนับถือ อาทิ ผีบ้าน ผีเรือน ผีเจ้าที่ ผีหม่สีกข์ ผีฟ้า ผีแถน ผีผด ผีหม้อ และ “ผีปู้ตา” แม้ชาวอีสานจะเรียกว่า “ผีปู้ตา” แต่ในความเป็นจริงแล้วหมายถึงผีปู่ย่าตายายหรือผีบรรพบุรุษ การเรียกว่า ผีปู้ตาเป็นการเรียกอย่างย่อ มิได้มีเจตนานับถือเฉพาะแต่ผีฝ่ายชาย

การสร้างศาล หรือดอนปู้ตา จะมีการสร้างตupaเพื่อเป็นศาลปู้ตาประจำหมู่บ้าน อำเภอขุนหาญ มีชนชาวไทย พุทธศาสนาอื่น ๓ ภาษา ได้แก่ ลาว เขมร และส่วย ทุกเผ่าพันธุ์จะนับถือผีปู้ตามาแต่ครั้งบรรพบุรุษ ตั้งแต่เกิดมาจนแก่เฒ่า ก็ยังคงสืบสานความศรัทธาและพิธีกรรมนี้อย่างเคร่งครัด

ผีปู้ตาเป็นผีผู้ปกป้องรักษาคนในชุมชนหากปฏิบัติตนโดยชอบ และลงโทษเมื่อประพฤติดังปฏิบัติตนอกจากริตประเพณี ในเขตพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์บริเวณดอนปู้ตาก็มีกฎข้อห้ามต่างๆ เช่น ห้ามตัดต้นไม้ ห้ามเก็บเห็ด ห้ามล่าสัตว์ ห้ามพลอดรักกัน ห้ามพูดจาหรือปฏิบัติตนโดยมิชอบ เป็นต้น ความเคร่งครัดของข้อห้ามต่างๆ ในแต่ละชุมชนจะไม่เท่ากัน หลายแห่งยอมรับการเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่ดอนปู้ตา เช่น การเข้าไปเก็บเห็ด แต่ต้องขออนุญาตกับผีปู้ตาเสียก่อน อย่างไรก็ตามทุกคนยังเกรงกลัวต่ออำนาจลี้ลับของผีปู้ตา

ศาลเจ้าปู้ตา หรือดอนปู้ตา หมายถึงศาลหลักบ้าน ประจำหมู่บ้านทุกหมู่บ้าน ทั้ง ๑๔๕ หมู่บ้านในอำเภอขุนหาญ และทุกศาลจะเป็นที่เคารพสักการะนับถือของชาวบ้าน ตามความเชื่อที่มีมาแต่โบราณ ซึ่งในปัจจุบันชาวบ้านยังยึดถือปฏิบัติสม่ำเสมอ สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน คำว่า “ปู้ตา” หมายถึง บรรพชนของชาวอีสานในสมัยโบราณ

คำว่า ปู หมายถึง ปู่และย่า ที่เป็นพ่อแม่ของพ่อ ส่วนคำว่า ตา หมายถึง ตาและยายที่เป็นพ่อแม่ของแม่ เมื่อบรรพบุรุษสองสายนี้ล่วงลับไปหลายชั่วอายุคน จนไม่สามารถที่จะจำชื่อได้ ลูกหลานรุ่นหลังๆ จึงเรียนเป็นกลางๆ ว่า ปู้ตา การเลี้ยงปู้ตา เป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลส่งไปให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปเพราะเมื่อปูตามีชีวิตอยู่นั้น ได้สร้างคุณงามความดีไว้กับลูกหลาน และสังคมมากมายหลายประการ เช่น ให้การเลี้ยงดูอบรมสั่งสอนให้เป็นคนดี สะสมสาธารณสมบัติไว้เพื่อลูกหลาน เพื่อแสดงถึงกตัญญูทดแทนเวทียิ่งมีการเลี้ยงปู้ตาสืบต่อไปเป็นประเพณี ประเพณีการเลี้ยงปู้ตาจะกระทำพร้อมกันทั้งหมู่บ้าน กำหนดเวลาเลี้ยงปู้ตามักจะทำระหว่างเดือน ๓ และเดือน ๖ ชาวบ้านจะเลี้ยงปู้ตาก่อนที่จะเลี้ยงตาแยก สถานที่เลี้ยงปู้ตาก็คือ “ดอนปู้ตา” อันเป็นสถานที่ปูตาสงสถิตย์อยู่ ชุมชนจะเลือกสถานที่ที่ร่มรื่นเป็นต้นไม้ใหญ่ หรือมีสายน้ำไหลผ่าน เป็นที่ปลูกเรือนโล่ง เปิดหน้า ให้ปูตาอยู่ ภายในหอบูตานั้น จะประกอบด้วยรูปปั้นปูตา แท่นบูชา ข้าวทาสชายหญิง รูปปั้นช้าง ม้า วัว ควาย หอก พวงมาลัย ดอกไม้ ธูปเทียน ผู้ที่ดูแลรักษาศาล ปู้ตาเรียกว่า “เจ้าปู” ส่วน “ดอนปู้ตา” ที่เจ้าปูสถิตย์นั้น นั้น จะเป็นบริเวณพื้นที่สงวน หรือป่าสงวนที่ชาวบ้านเคารพเกรงกลัวมาก ไม่มีใครกล้าไปจับสัตว์ตัดต้นไม้ ใครจะไปตัดโค่นต้นไม้ อันจะเป็นการละเมิดล่วงเกินบริวารท่านปูตาจะบันดาลให้ผู้ล่วงเกินมีอันเป็นไป เช่น เจ็บไข้ได้ป่วย ประกอบการงานไร้ผล ดังนั้น การที่ชาวบ้านเคารพปูตาจึงเป็นการอนุรักษ์ป่า และอนุรักษ์สัตว์ ในเขตดอนปู้ตาได้เป็นอย่างดี พิธีเลี้ยงปู้ตา ในระหว่างเดือน ๓ และ เดือน ๖ เจ้าปูจะเป็นผู้กำหนดเอาวันใดวันหนึ่ง ในช่วงนี้เป็นวันเลี้ยงปู้ตา เมื่อกำหนดวันได้แล้ว เจ้าปูก็จะบอกชาวบ้านให้ตระเตรียมอาหารคาวหวานมาเลี้ยงปู้ตา พร้อมทั้งแนะนำให้ชาวบ้านสะเดาะเคราะห์ร้ายของครอบครัวตนเองไปให้พ้น

พิธีสะเดาะเคราะห์นั้นทำได้โดยมีเครื่องสังเคราะห์ ซึ่งก็คืออาหารหวานคาวบรรจุลงในกระทงกาบกล้วยรูปสามเหลี่ยม วิธีทำกระทงกาบกล้วยให้มีรูปร่างตามที่ต้องการ ทำได้โดยใช้ไม้ไผ่เป็นโครง ภายในกระทงจะคั่นให้เป็นช่อง ๙ ช่อง แต่ละช่องจะบรรจุ หมา ๑ คำ บุหรี่ ๑ มวน เมียง ๑ คำ ขนมต้ม ๑ ชิ้น ข้าวดำ ข้าวแดงอย่างละก้อน กระทงรูปสามเหลี่ยมจะเป็นเครื่องส่งความไม่ดีไม่งาม ความเคราะห์ร้ายของทุกคนรอบครัวไปให้พ้น เครื่องเช่นปुตาได้แก่ น้ำหอม ดอกไม้ ธูปเทียน เหล้าโรง ไก่ต้ม ไข่ต้ม ก่อนถึงวันเลี้ยงปुตา ชาวบ้านจะร่วมกันทำความสะอาด ปิดกวาดพัฒนา ตัดหญ้า กางเต็นท์ จัดตกแต่งดอนปुตาให้สะอาด เป็นระเบียบ มีการจัดแท่นบูชา เปลี่ยนเครื่องนุ่งห่มหรืออาจจะซ่อมแซมหอปุตาให้ดีกว่าเดิม โดยการเปลี่ยนเสามุงสังกะสีใหม่ เป็นต้น เมื่อจะเริ่มพิธีเลี้ยงปुตา จะมีเฒ่าแก่ พ่อหมอ พ่อพราหมณ์ ภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นผู้นำ เครื่องเช่นและกระทงสังเคราะห์วางบนแท่นบูชา เสร็จแล้วเฒ่าแก่ พ่อหมอจะแบ่งอาหารที่ชาวบ้านนำไปเช่นออกเป็นสองส่วน ส่วนหนึ่งจัดให้ทุกคน แบ่งปันเอากลับไปบ้านหรือร่วมรับประทานอาหารด้วยกัน อีกส่วนหนึ่งวางไว้ที่ดอนปुตา หลังจากเช่นปुตาเสร็จแล้ว จะช่วยกันเก็บสิ่งของให้เป็นระเบียบ บางชุมชนมีการขับร้องเพลงพื้นบ้านสังสรรค์สร้างความสามัคคี โดยการจุดบั้งไฟทะเล หรือบั้งไฟน้อย จุดประทัดเพื่อเฉลิมฉลอง

อัตลักษณ์ที่โดดเด่นการบวงสรวงเช่นไหว้

๑. เป็นประเพณีการเลี้ยงปुตาจะกระทำพร้อมกันทั้งหมู่บ้าน กำหนดเวลาเลี้ยงปุตามักจะทำระหว่างเดือน ๓ และเดือน ๖

๒. ภายในเรือนศาล จะมีรูปปั้นปुตา แท่นบูชา ข้าทาสชายหญิง รูปปั้นช้าง ม้า วัว ควาย หอก พวงมาลัย ดอกไม้ ธูปเทียน และผู้ที่ดูแลรักษาหอปุตาเรียกว่า “เจ้าปุ”

๓. การจัดเครื่องบายศรี บายศรีปากชาม ธูปเทียน ๑๖ ดอก

๔. มีการจุดประทัด หรือบั้งไฟ เพื่อแจ้งข่าวการบุญ

๕. ศรัทธา และความเชื่อ สืบทอดกันมาจนถึงรุ่นปัจจุบัน ที่มาคำว่า “ปुตา” ทุกชุมชนมีความเชื่อเหมือนกัน หมายถึง บรรพชนของชาวอีสานในสมัยโบราณ คำว่า ปุ หมายถึง ปุและย่า ที่เป็นพ่อแม่ของพ่อ ส่วนคำว่า ตา หมายถึง ตาและยายที่เป็นพ่อแม่ของแม่ เมื่อบรรพบุรุษสองสายนี้ล่วงลับไปหลายชั่วอายุคน จนไม่สามารถที่จะจำชื่อได้ ลูกหลานรุ่นหลังๆ จึงเรียนเป็นกลางๆ ว่า ปุตา การเลี้ยงปुตา เป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลส่งไปให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไป เพราะเมื่อปุตามีชีวิตอยู่นั้น ได้สร้างคุณงามความดีไว้กับลูกหลาน และสังคมมากมายหลายประการ เช่น ให้การเลี้ยงดูอบรมสั่งสอนให้เป็นคนดี สะสมสาธารณสมบัติไว้เพื่อลูกหลาน เพื่อแสดงถึงกตัญญูทดแทน จึงมีการเลี้ยงปุตาสืบต่อไปเป็นประเพณี

๖. ดอนปुตา หมายถึง โพน จอมปลวก หรือหนองน้ำ อันเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ชุมชนต้องช่วยกันธำรงรักษาไว้เป็นสมบัติของชุมชน หรือหากชุมชนใดไม่มีพื้นที่ ก็จะมีการขอบริจาคจากเจ้าของดิน ส่วนใหญ่ จะเป็นพื้นที่นา และมีน้ำมีดินไม่ หรือมีป่าที่อุดมสมบูรณ์ (บุคคลอ้างอิง นายสุเชียร สีหะวงศ์ ผู้ใหญ่บ้านศิवालย์, นายสมุด บุญรอด ผู้ใหญ่บ้านหนองบัวเรณ, นายสมพร เหล่าเจริญ กำนันตำบลสี, นายไพโรจน์ อินโบราณ ผู้ใหญ่บ้านตาปรก, นายอภัยศักดิ์ ศรีแก้ว ภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านพราน, นางธิดาพร ตั้งโชคนันท์, พระครูสารภีทรกิจ เจ้าอาวาสวัดศรีขุนหาญ เจ้าคณะตำบลสี,

พระครูศรีโพธารังการ เจ้าอาวาสวัดโพธิ์น้อย เจ้าคณะอำเภอบึงสามพัน, นายตี โพธิสาร นายกเทศมนตรีตำบลโพธิ์กระสังข์, นายบรรพพัฒน์ รุ่งคำ นายก อบต.บักดอง, นายจำนง สิงห์คร รองประธานสภาเทศบาลตำบลบึงสามพัน, นายสิริดิณ น้าวิไลเจริญ ชมรมพ่อค้าอำเภอบึงสามพัน)

วัดจำปา หมู่ที่ ๒ ตำบลหนองแก้ว อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ

เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๓ ศาลดงเจ้าปู่ ตอนปู่ตาบ้านหัวนา

ลักษณะกิจกรรม/การบันทึกองค์ความรู้

การทำบุญเลี้ยงบ้าน ถวายเครื่องเซ่นไหว้ เครื่องสังเวย หัวหมู ไก่ ผลไม้ หมากพลู เครื่องดื่ม สุรา ผู้นำทางจิตวิญญาณจตุรปูบอกล่าว ชาวบ้านจตุรปูบอกล่าวและขอพร

บ้านเขวา หมู่ที่ ๔ ตำบลกระแซง อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ

ตอนปู่ตาเขวา วันที่ ๒๗ เมษายน ๒๕๖๔

ลักษณะกิจกรรม/การบันทึกองค์ความรู้

กิจกรรมเพื่อเซ่นไหว้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว แสดงความกตัญญูกตเวทิตาต่อ พ่อแม่, ปู่ย่า, ตายาย, ญาติพี่น้องในวงศ์ตระกูล

ผลกระทบที่ได้รับจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในระหว่างปี ๒๕๖๓ ถึงปัจจุบัน

- ได้รับผลกระทบจากพายุ โนรู
- ได้รับผลกระทบจากโรคโควิด ๑๙

บ้านกระแซงใต้ หมู่ที่ ๒ ตำบลกระแซง อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ

ดอนปู่ตาหนองหินเหล็กไฟ วันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๔

ลักษณะกิจกรรม/การบันทึกองค์ความรู้

กิจกรรมเพื่อเซ่นไหว้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว แสดงความกตัญญูตเวทิตาต่อ พ่อแม่, ปู่ย่า, ตายาย, ญาติพี่น้องในวงศ์ตระกูล

ผลกระทบที่ได้รับจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในระหว่างปี ๒๕๖๓ ถึงปัจจุบัน

- ได้รับผลกระทบจากพายุ โนรู
- ได้รับผลกระทบจากโรคโควิด ๑๙

ชุมชนบ้านโพธิ์ศรี ต.โนนเพ็ก อ.พยุห์ จ.ศรีสะเกษ

วันขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๓ ของทุกปี

ลักษณะกิจกรรม/การบันทึกองค์ความรู้

เป็นการเซ่นไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ไหว้ขอพร สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว เพื่อความสะอาดปลอดภัย ในการดำเนินงาน และในการดำรงชีวิต

บ้านโนนสมประสงค์ หมู่ที่ ๑๓ ตำบลกระแซง อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ

ดอนปู่ตาหนองทา วันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

ลักษณะกิจกรรม/การบันทึกองค์ความรู้

กิจกรรมเพื่อ เซ่นไหว้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว แสดงความกตัญญูทเวทิตาต่อพ่อแม่, ปู่ย่า, ตายาย, ญาติ พี่น้องในวงศ์ตระกูล

ชุมชนบ้านลิ

ศาลปู่ตาหลวงปู่จันทร์โสม จะมีการบวงสรวงเป็นประจำในวันที่ ๒๙ มีนาคม ของทุกปี

ลักษณะกิจกรรม/การบันทึกองค์ความรู้

การบวงสรวงปู่จันทร์โสม มีเครื่องสักการะ อาหารคาวหวาน เหล้า เปียร์ น้ำแดง ยาเส้น หมาก พลุ ข้าวตอก ดอกไม้ เพื่อความเป็นสิริมงคล ปกปักรักษาให้ชาวอำเภอขุนหาญอยู่เย็นเป็นสุข

กองการศึกษาเทศบาลตำบลไพรบึง

ระยะแรก โดยทั่วไปนิยมเช่น ในวันอังคารของต้นเดือน ๓ บางหมู่บ้านใช้ ขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๓ ถือว่าเป็นวันบุญเบิกฟ้า ส่วนบ้านไพรบึงจะเช่น ในวันขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๔ หลังฤดูการเก็บเกี่ยว

ระยะที่สอง จะเช่น ในวันขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๖ ก่อนฤดูทำนา

ลักษณะกิจกรรม/การบันทึกองค์ความรู้

๑. การเสี่ยงทายด้วยคางไก่และไข่ต้มเพื่อเสี่ยงทายดูสภาพอากาศและความอุดมสมบูรณ์ของการทำนาในปีนั้นๆ

๒. มีการเข้าทรงปู่ตา เพื่อขอความเป็นสิริมงคลปกปักรักษาคุ้มครองลูกหลานในชุมชน

๓. เพื่อการอนุรักษ์การประกอบอาหารประจำท้องถิ่น ซึ่งมีการกำหนดขนมที่ใช้ในการ เช่น โดยเฉพาะขนมเนยล (ทะนาล), ขนมปาด (แป้งแผน), ขนมเวือระพอม (เครือตดหมา)

ผลกระทบที่ได้รับจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในระหว่างปี ๒๕๖๓ ถึงปัจจุบัน

ภัยพิบัติจากโรคระบาดโควิด ๑๙ ทำให้การจัดกิจกรรมในลักษณะดังกล่าวระงับขึ้น เช่น

๑. จำกัดจำนวนคนในการประกอบพิธีและเว้นระยะห่างในการประกอบพิธี
๒. ต้องเลื่อนพิธีในการเข้าทรงปู่ตาออกไปเพราะต้องใช้คนจำนวนมากในการประกอบพิธี

การสืบสานวัฒนธรรม

๑. ใช้หลักความเชื่อ ความเกรงกลัว ให้เยาวชน ประชาชนในหมู่บ้านร่วมสืบสานวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ ประเพณี และวิถีชีวิตชุมชน
๒. เป็นกุศโลบายในการธำรงรักษาความเป็นชุมชนเข้มแข็ง หลักความพอเพียง และการพึ่งพาตนเอง
๓. คงไว้ซึ่งสถาบันครอบครัว รักษาที่ดินให้เข้มแข็ง ใช้ความสามัคคีแก้ไขปัญหาาร่วมกันอย่างมีความสุข และยั่งยืน
๔. สังคมชุมชนคนบ้านนอก หรือชนบท เป็นชุมชนที่ผูกพันและเกี่ยวคู่กับธรรมชาติ ดังนั้น ความเชื่อถือดังกล่าว จึงเป็นเสมือนกุศโลบายที่อยู่เหนือการควบคุม จึงทำให้ผู้คนเชื่อถือ เชื่อฟัง และปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด อันเอื้อประโยชน์ให้สมาชิกในชุมชนมีคุณธรรม ครองตน ครองคน ครองงานได้อย่างพอเหมาะ
๕. ชุมชนทุกชุมชนมีกำลังใจ เพราะมีที่พึ่งทางใจที่เหนือการควบคุม อันเป็นประโยชน์ในการพัฒนาชุมชน ชนบทให้เป็นชุมชนที่ค่อยๆเข้มแข็งและมีพื้นฐานการพัฒนาจากรากหญ้า มั่นคง

การเบี่ยงเบนทางวัฒนธรรม

๑. มักนำไปเชื่อมโยงกับการพนัน เล่นหวย เสี่ยงทาย และบนบานสานกล่าว กันเป็นการใช้วิธีการติดสินบน
๒. อาจจะมีการแอบอ้างจาก มิจฉาชีพทำมาหากินบนความเชื่อ อาทิ หมอตุ๋ม เจ้าพ่อ เจ้าแม่ ร้างทรงผู้มีฤทธิ์เดช ฯลฯ
๓. เป็นข้ออ้างให้แก่ตนเองให้มีความตระหนี่ เกียจคร้านการทำงาน เมื่อเกิดปัญหาอุปสรรค ร้องกล่าวบนบาน รอการช่วยเหลือ หากไม่ได้สมดังหวังอาจสร้างความแตกแยกความสามัคคี

จังหวัดสกลนคร

เทศบาลตำบลไฮหย่อง ศาลเจ้าปู่บ้านภูเงินและวัดศรีโพธิ์ชัย บ้านไฮหย่อง อำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร

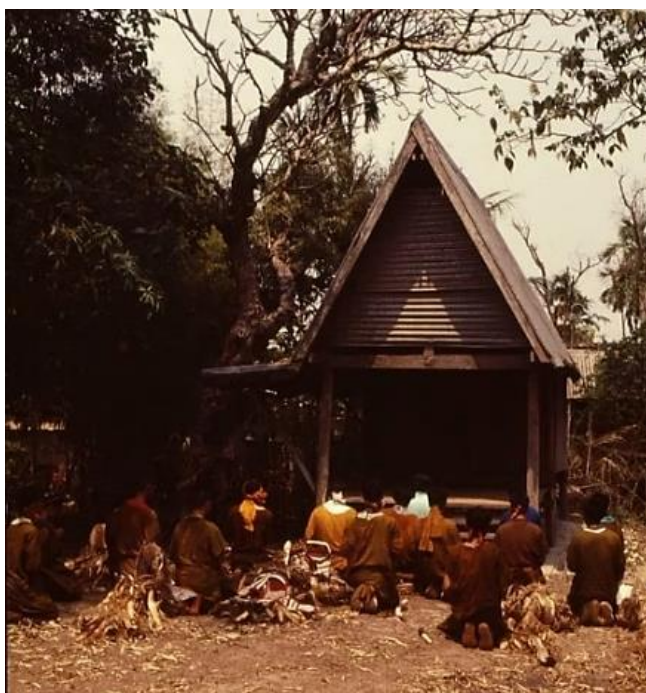
วันที่ ๖ - ๘ มีนาคม ๒๕๖๓

วันที่ ๒๔ - ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔

วันที่ ๑๕ - ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๕

ลักษณะกิจกรรม/การบันทึกองค์ความรู้

ทำบุญตักบาตรในตอนเช้า และถวายเพล ผู้ชายในหมู่บ้านจะแต่งตัวเป็นผีโขนและจะไปสักการะศาลเจ้าปู่บ้านภูเงิน โดยมีพราหมณ์เป็นผู้นำในการทำพิธี จัดขบวนแห่ผีโขน โดยขบวนแห่จะจำลองเหตุการณ์ในการเชิญพระเวสสันดร กลับสู่พระนคร แห่รอบหมู่บ้านและไปรวมกันที่วัด ถวายจตุปัจจัยเครื่องไทยธรรมแก่พระสงฆ์ เหล่าผีโขนจะแยกย้ายกันไปถอดชุดหลังจากเสร็จพิธี

ผลกระทบที่ได้รับจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในระหว่างปี ๒๕๖๓ ถึงปัจจุบัน

- ได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ (COVID-๑๙) ในปี ๒๕๖๔ - ๒๕๖๕ ไม่สามารถจัดกิจกรรมที่มีการรวมตัวของคนจำนวนมากได้ เช่น ขบวนแห่มหรสพ โดยจัดได้เฉพาะกิจกรรมทำบุญตักบาตร ถวายเพล และสักการะศาลเจ้าปู่บ้านภูเงิน

เทศบาลตำบลคำตาก้า บ้านหนองหนองเหมือดเมียง ตำบลคำตาก้า อำเภอคำตาก้า จังหวัดสกลนคร

วันที่ ๘ - ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๓

ลักษณะกิจกรรม/การบันทึกองค์ความรู้

ชาวอีสานเชื่อกันว่าวิญญาณของผีปู่ตาจะมีอำนาจในการดลบันดาลสิ่งต่าง ๆ ให้แก่ชาวบ้านได้ตามที่ปรารถนา ด้วยวิธีการบ๋า หรือบน ซึ่งเป็นการให้สินบนแก่ผีปู่ตา ถ้าหากว่าสามารถทำให้เขาเหล่านั้นประสบผลสำเร็จตามที่เขาต้องการแล้วชาวบ้านก็จะนำเหล้า ไหว้ไก่ตัว มาแก้มบนหรือข้าวปลาอาหารคาว หวาน ตามที่ชาวบ้านได้บนไว้ แต่ดอกไม้จะต้องเป็นดอกไม้สีขาว หรือดอกพุทไธสงขาวใบทอง ๑ คู่ ธูปเทียน ๒ เล่ม ผูกติดกันกับตาแหลวจำนวน ๔ อัน โดยมีเฒ่าจ้ำเป็นผู้ประกอบพิธีอัญเชิญดวงวิญญาณผีปู่ตามารับเอาเครื่องเซ่นสังเวยต่าง ๆ ในขณะที่ประกอบพิธีก็ต้องมีวงแคน ข้อง กลอง มาบรรเลงให้เกิดความสนุกสนานตามประเพณี ต่อจากนั้นเฒ่าจ้ำทำการเสี่ยงทาย ความอุดมสมบูรณ์ของบ้านเมืองและความปลอดภัยของหมู่บ้านชุมชน กับผีปู่ตา เสร็จพิธีชาวบ้านจะนำเครื่องเซ่นสังเวยไปฝังในหลุมแล้วแยกย้ายกันกลับบ้าน

ผลกระทบที่ได้รับจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในระหว่างปี ๒๕๖๓ ถึงปัจจุบัน

- ได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ (COVID-๑๙) ในปี ๒๕๖๓ - ๒๕๖๕ ไม่สามารถจัดกิจกรรมที่มีการรวมตัวของคนจำนวนมากได้ เช่น โดยจัดได้เฉพาะกิจกรรมทำบุญตักบาตร ถวายเพล และสักการะศาลเจ้าบ้านหนองเหมือดเมียง

กองการศึกษาเทศบาลตำบลอากาศอำนวย/เทศบาลตำบลอากาศอำนวย ตำบลอากาศ อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร

๑๗ เมษายน ๒๕๖๔

ลักษณะกิจกรรม/การบันทึกองค์ความรู้

จัดกิจกรรมพิธีกรรมความเชื่อวัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่การถ่ายทอดอัตลักษณ์และพิธีสืบทอดไหว้ปู่ตา โดยให้เจ้าประกอบพิธีตามความเชื่อของชนเผ่าไทโย้ย อำเภออากาศอำนวย

กองการศึกษาเทศบาลตำบลอากาศอำนวย/เทศบาลตำบลอากาศอำนวย ตำบลอากาศ อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร

๖ พฤษภาคม ๒๕๖๕

ลักษณะกิจกรรม/การบันทึกองค์ความรู้

กลุ่มชาติพันธุ์ไทโย้ย จัดพิธีสืบทอดไหว้ปู่ตาตามความเชื่อของไทโย้ย เพื่อได้รำลึกถึงบรรพบุรุษและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม ประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่นของตน

ปกครองอำเภอวานรนิวาส ที่ว่าการอำเภอวานรนิวาส จังหวัดสกลนคร

ศาลเจ้าปู่นาโพธิ์นาเพียง จัดกิจกรรมตลอดปี

ลักษณะกิจกรรม/การบันทึกองค์ความรู้

สักการะขอพร โดยเตรียมรูปเทียน ดอกไม้ โดยฝากคำขอพรผ่าน “กระจ้า” (ผู้ติดต่อสื่อสารกับเจ้าปู่) เมื่อสำเร็จหรือได้สมหวังตามคำขอ ผู้นั้นจะนำอาหารคาว หวาน ผลไม้ สุรา เพื่อมาสักการะแก้บนผ่านการบอกกล่าวของกระจ้า อีกทั้งบางรายยังได้ว่าจ้างมหรสพ ดนตรี หมอลำ มาเล่นถวายเจ้าปู่

เทศบาลนครสกลนคร ตำบลธาตุเชิงชุม อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร

ขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๖ ของทุกปี

ลักษณะกิจกรรม/การบันทึกองค์ความรู้

ศาลเจ้าพ่อมเหศักดิ์ (ศาลหลักเมือง) เดิมมีชื่อว่า ศาลเจ้าปู่ไต้มเหศักดิ์หลักเมือง เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๓ ได้เปลี่ยนชื่อมาเป็น ศาลเจ้าพ่อมเหศักดิ์ (ไต้ตามความหมายในพจนานุกรม น.ที่สุดของสิ่งที่เป็นแนว เช่น ปลายไต้ ท้ายไต้ สุดไต้, ก.เป็นภาษาพื้นบ้านอีสานลักษณะเป็น กิริยา คือ การรองรับสิ่งของที่ยืนมาไหลมา ตกลงมาเช่น เครื่องดักปลา หรือไต้ดักปลา ไต้่น้ำจากชายคา

ปู่เจ้าไต้เป็นศาลเจ้าที่ตั้งเรียงรายในคูเมืองในคูหมากเสื่อและโนนหลักเมืองคือศาลเจ้าพ่อมเหศักดิ์ปัจจุบัน

สำหรับเจ้าไต้อุปฮาดราชวงศ์จากเมืองสารพันวันทองของสองฝั่งแม่น้ำโขงถูกส่งมาเพื่อปกป้ององค์พระธาตุเชิงชุมและชาวเมืองหนองหารหลวงให้ อยู่เย็นเป็นสุขทั้งทางบกและทางน้ำ ในเขตลุ่มน้ำหนองหารและแม่น้ำที่ไหลไปสู่แม่น้ำโขงตอนล่างให้ได้รับความปลอดภัยทุกคน เมื่อท่านสิ้นพระชนม์แล้ว ท่านมาสิงสถิตอยู่ที่ศาลเจ้าปู่มเหศักดิ์หลักเมือง จนตราบเท่าทุกวันนี้

ศาลเจ้าปู่ไต้มเหศักดิ์หลักเมืองคือ เดือน ๖ ขึ้น ๓ ค่ำ ของทุกปี ต้องมีการจัดเครื่องบวงสรวงเครื่องสังเวย มีหัววัว หัวหมู พร้อมเนื้อ เครื่องใน และข้าวตอกดอกไม้ ของส้ม ของหวาน อาหารสุก และเหล้าขาว พร้อมเครื่องดนตรี มีปี่ พิณ แคน ฉิ่ง ประกอบพิธีการจัดเลี้ยงบวงสรวง เครื่องทรงต่างๆ แล้วแต่เจ้าจำจะทรงผ้าต่างๆ

การเลี้ยงบวงสรวงศาลเจ้าปู่ไต้มเหศักดิ์ หลักเมือง ได้สืบทอดกันมายาวนานหลายชั่วอายุคน

บ้านท่าวัดเหนือ ตำบลเหล่าปอแดง อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร

ขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๓

ลักษณะกิจกรรม/การบันทึกองค์ความรู้

พิธีบวงสรวงปู่สอน และพิธีบวงสรวงปู่หอซ้อง ชาวบ้านจํานำเครื่องบวงสรวงมาเลี้ยง โดยในตอนเช้าจะเลี้ยงปู่สอนก่อน โดยเครื่องเลี้ยงหรือเครื่องบวงสรวง ประกอบด้วย ผลไม้ต่าง ๆ น้ำ หมากพลู บายศรี ดอกไม้ ธูป เทียน ชันห้า พร้อมกับการรำบวงสรวง วัฒนธรรม บริเวณศาลปู่สอน มหาพรหมโพธิราช จากนั้นตอนสายจึงเคลื่อนขบวนไปเลี้ยงปู่หอซ้อง ที่ต้องอยู่บริเวณทางเข้าหมู่บ้าน เครื่องบวงสรวงหรือเครื่องเลี้ยงประกอบด้วย หัวหมู หมูสามชั้น ปลา เหล้า ดอกไม้ ธูป เทียน ชันห้าสำหรับการประกอบพิธีจะมีเจ้าจําเป็นผู้ดำเนินการ

ผลกระทบที่ได้รับจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในระหว่างปี ๒๕๖๓ ถึงปัจจุบัน

- ได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ (COVID-๑๙) ในปี ๒๕๖๔ - ๒๕๖๕ ไม่สามารถจัดกิจกรรมที่มีการรวมตัวของคนจำนวนมากได้ เช่น ขบวนแห่ มหรสพ โดยจัดได้เฉพาะกิจกรรมทำบุญ ตักบาตร ถวายเพล และสักการะศาล